



KITOBXONLIK — INSON MA'NAVIYATINI YUKSALTIRUVCHI VOSITA

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22691929>

Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix fakulteti "Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Baxtiyoro'va Gulsanam Baxtiyor qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kitobxonlikning inson hayotidagi o'rni, yoshlar ma'naviyati va dunyoqarashini shakllantirishdagi ahamiyati, mutolaaning tafakkur, axloq, bilim va ma'naviy kamolotga ta'siri haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, bugungi raqamli texnologiyalar rivojlangan davrda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, yoshlarni mutolaaga jalb etish hamda kitobning inson tarbiyasidagi beqiyos ahamiyati yoritiladi..*

Kalit so'zlar: *kitobxonlik, mutolaa, ma'naviyat, ma'rifat, tafakkur, dunyoqarash, yoshlar, tarbiya, bilim, madaniyat, kitobxonlik madaniyati.*

Insoniyat taraqqiyoti davomida bilim va tajribalarni avloddan avlodga yetkazishning eng muhim vositalaridan biri kitob bo'lib kelgan. Kitob insoniyatning ko'p asrlik tafakkuri, hayotiy tajribasi, orzu-intilishlari va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan bebaho xazinadir. Inson kitob o'qish orqali nafaqat yangi ma'lumotlarga ega bo'ladi, balki o'zligini anglaydi, hayot haqida fikrlaydi, yaxshilik va yomonlikni farqlashni o'rganadi.

Kitobxonlik oddiygina bo'sh vaqtda kitob o'qish emas. U insonning fikrlash tarzi, dunyoqarashi, ma'naviy qiyofasi va hayotga munosabatini shakllantiruvchi muhim jarayondir. Muntazam kitob o'qigan insonning so'z boyligi kengayadi, fikrini aniq va ravon ifodalash qobiliyati rivojlanadi. Eng muhimi, mutolaa insonni fikrlashga, tahlil qilishga, xulosa chiqarishga va hayotiy voqealarga ongli munosabatda bo'lishga o'rgatadi.

Ma'naviyat insonning ichki dunyosini belgilaydigan, uning axloqiy qarashlari, e'tiqodi, dunyoqarashi va hayotiy mezonlarini shakllantiradigan muhim tushunchadir. Insonning ma'naviy barkamolligi esa bir kunda shakllanmaydi. Buning uchun ta'lim, tarbiya, yaxshi muhit va doimiy izlanish zarur. Kitob ana shu jarayonning eng kuchli vositalaridan biridir. Yaxshi kitob inson qalbiga ta'sir qiladi. Ba'zan birgina asar insonning hayotga bo'lgan qarashini o'zgartirishi, uni ezgulikka undashi yoki o'z ustida ishlashga ilhomlantirishi mumkin. Badiiy asarlar orqali inson turli qahramonlarning hayoti va taqdirini kuzatadi, ularning quvonch va iztiroblarini his qiladi. Natijada unda mehr-oqibat, vatanparvarlik, halollik, sabr-toqat, adolat va insonparvarlik kabi fazilatlar mustahkamlanadi. Kitob insonni yolg'iz qoldirmaydigan ma'naviy hamrohdur. Hayotda turli qiyinchiliklarga duch kelgan



inson ba'zan kitobdan taskin, maslahat va ruhiy kuch topadi. Ilmiy kitob unga bilim bersa, badiiy asar qalbini tarbiyalaydi, tarixiy asar esa o'tmishni anglashga yordam beradi. Falsafiy asarlar insonni chuqur mushohadaga chorlaydi. Shu ma'noda kitob insonning ham aqliy, ham ruhiy kamolotiga xizmat qiladi. Kitob o'qishning eng katta foydalaridan biri inson tafakkurini rivojlantirishidir. Mutolaa jarayonida inson o'qigan ma'lumotini shunchaki qabul qilib qolmaydi, balki uni tahlil qiladi, solishtiradi va o'z fikri bilan baholaydi. Bu esa mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Bugungi kunda axborot juda ko'p. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali inson bir kunda minglab ma'lumotlarga duch kelishi mumkin. Ammo ma'lumotning ko'pligi hali bilimning ko'pligini anglatmaydi. Haqiqiy bilim uchun ma'lumotni tanlash, tushunish, tahlil qilish va undan to'g'ri foydalanish kerak. Kitobxonlik ana shu ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Muntazam mutolaa qiladigan insonning lug'at boyligi ortadi. U o'z fikrlarini aniqroq ifodalaydi, suhbat davomida o'z nuqtayi nazarini asoslab bera oladi. Ayniqsa, yoshlar uchun kitob o'qish nutq madaniyati va savodxonlikni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Yosh avlod — jamiyatning kelajagi. Ularning qanday bilim va tarbiya olishi mamlakatning kelajakdagi taraqqiyotini belgilaydi. Shu sababli yoshlarni kitobxonlikka jalb etish nafaqat ta'limiy, balki ijtimoiy va ma'naviy ahamiyatga ega vazifadir. Yoshligidan kitob o'qishga

odatlangan inson kelajakda ham bilim olishga intiladi. Kitob o'qigan yosh o'z vaqtini mazmunli o'tkazadi, dunyoqarashini kengaytiradi va hayotdagi maqsadlarini aniqroq belgilashga harakat qiladi. Ayniqsa, tarix, adabiyot, falsafa, huquq, ilm-fan va zamonaviy texnologiyalarga oid kitoblarni o'qish yoshlarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Yoshlarni kitobxonlikka o'rgatishda oila ham muhim o'rin tutadi. Farzand ota-onasining kitob o'qiyotganini ko'rsa, unda ham mutolaaga qiziqish paydo bo'lishi mumkin. Shu sababli kitobxonlik madaniyatini avvalo oiladan boshlash maqsadga muvofiq. Uyda kichik kutubxona tashkil etish, oilaviy kitobxonlik kechalarini o'tkazish, o'qilgan asarlar haqida suhbatlashish yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Kitob milliy xotiraning muhim vositasidir. Xalqning tarixi, urf-odatlar, an'analar, ma'naviy merosi va milliy qadriyatlari ko'plab asarlar orqali avlodlarga yetib keladi. Ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan ilmiy va badiiy merosni o'rganish orqali yoshlar o'z tarixini, milliy o'zligini va ma'naviy ildizlarini chuqurroq anglaydi. O'zbek adabiyotining buyuk namoyandalari — Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Abdulla Avloniy, G'afur G'ulom, Oybek va boshqa ijodkorlarning asarlarida xalqimizning ma'naviy dunyosi, orzu-intilishlari, tarixiy taqdiri va insoniy fazilatlar aks etgan. Ayniqsa, Alisher Navoiyning asarlarida ilm, odob, adolat, insonparvarlik va komillik g'oyalari keng yoritilgan.



Bunday asarlarni o'qish yosh avlodning nafaqat adabiy bilimini, balki ma'naviy dunyosini ham boyitadi. Kitob insonlar uchun barcha ijobiy tomonlarga ega vositadir. Undan hech kim yomonlik ko'rmagan chunki u ezgulik ulashuvchi ne'matdir. Kitob dunyoni yorituvchi shamchiroqdir. Kitob o'qigan inson hamda o'qimagan inson orasida bir qancha tafavvudlar mavjud. Negaki kitobxon insonlarni jamiyat orasida o'z o'rnini va hurmati obro'si buladi. O'zini tutishi gap so'zlari boshqalardan ajralib turadi. Ma'naviyatli insonlar avvalo kitob bilan oshno bulgan insonlardir. Kitob o'qish miyaning faoliyatini oshiradi, fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi va yangi ma'lumotlarni qabul qilish va qayta ishlash jarayonini tezlashtiradi. Kitob o'qish diqqatni jamlashni talab qiladi. Bu esa kundalik hayotda diqqatni bir joyda to'plash qobiliyatini yaxshilaydi, o'qish orqali yangi ma'lumotlarni eslab qolish va ularni qayta eslash qobiliyati rivojlanadi. Bu xotirani mustahkamlashda yordam beradi va stressni kamaytirish va ruhan tinchlanish uchun yaxshi usuldir. Kitob o'qish vaqtida inson boshqa dunyoga tushib, kundalik muammolardan chalg'ishi mumkin. Kitoblar orqali boshqa insonlar va ularning his-tuyg'ulari haqida ko'proq bilib olish mumkin. Bu boshqalarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi, yangi so'z va iboralarni o'rganish, ularni to'g'ri qo'llash muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lishga

yordam beradi. Kitob o'qish stressni kamaytirishning samarali usulidir. Kitob o'qish insonni boshqa voqea-hodisalar bilan chalg'itadi va tinchlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kitob o'quvchilarning hayot davomiyligi uzoqroq bo'lishi mumkin. Bu esa sog'lom va faol hayot kechirishga yordam beradi. Siz ham kitob o'qiysizmi? Agar o'qimayotgan bo'lsangiz, bu foydalardan bebahra qolmaslik uchun o'qing. Xulosa qilib aytganda, kitobxonlik — inson ma'naviyatini yuksaltiruvchi, tafakkurini boyituvchi va hayotga bo'lgan munosabatini shakllantiruvchi kuchli vositadir. Kitob insonni bilimli qiladi, ammo uning eng katta qadriyati shundaki, u insonni fikrlashga va o'zligini anglashga o'rgatadi. Ma'naviy barkamol, bilimli va mustaqil fikrlaydigan avlodni tarbiyalash uchun kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish muhim vazifalardan biridir. Zero, kitob o'qigan insonning dunyoqarashi kengayadi, qalbida ezgu tuyg'ular mustahkamlanadi va u hayotdagi voqealarga teranroq nazar bilan qaray boshlaydi. Kitob — insonning eng sodiq hamrohi. U insonni kechagi kun bilan tanishtiradi, bugungi kunni anglashga yordam beradi va kelajak sari yo'l ko'rsatadi. Shuning uchun har bir inson hayotida kitob uchun alohida o'rin bo'lishi kerak. Ayniqsa, yoshlar orasida "har kuni hech bo'lmaganda bir necha sahifa kitob o'qish" odatini shakllantirish kelajak uchun eng yaxshi ma'naviy sarmoyalardan biridir.



FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub.
2. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq.
3. Abdulla Qodiriy. O'tkan kunlar.
4. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
6. Ma'naviyat va ma'rifatga oid ilmiy-uslubiy adabiyotlar.
7. O'zbek milliy va jahon adabiyoti namunalari.